

Základní znaky poruchy řízeného chování

zahrnuje vzorce antisociálního chování:

- agresivní jednání, krádeže,
- vandalismus,
- zakládání ohňů,
- lhaní,
- záškoláctví a útěky;

společná charakteristika

- porušování významných sociálních norem a pravidel a očekávání společnosti;
chování jedince bývá směřováno proti lidem i majetku v jeho okolí.

Termín porucha řízeného chování

- obvykle označuje vzorce antisociálního chování, které jsou spojeny se závažným narušováním každodenního fungování doma, ve škole;
- současně jsou tyto děti považovány za nezvladatelné
- na Bowerově stupnici vývoje poruchy chování ve 4. a 5. stupni

Diagnostická kritéria(DSM-IV, 1992):

- Projevy v chování zahrnují patnáct charakteristik, rozdělených do čtyř skupin
- Násilné chování k lidem a zvířatům – např. zastrašování, šikana, agresivní sexuální chování;
- Ničení majetku - např. zakládání ohňů, vandalismus;
- Lhaní, krádeže, podvody;
- Závažné porušování pravidel - např. útěky, záškoláctví, ponocování bez dovození rodičů.

Další podmínky pro diagnostiku CD

- Věk dítěte - nesmí přesáhnout osmnáct let;
- Frekvence a doba trvání chování - nejméně tři z výše uvedených charakteristik se musí projevat v posledních dvanácti měsících, nejméně jedna se musí objevit v posledních šesti měsících;
- Projevy v chování se odráží v problémech v sociálním, akademickém či pracovním prostředí;
- Uvedená kritéria se nevztahují na vyhrocené situace, kdy je toto chování nezbytné pro přežití – např. válečné prostředí, prostředí s vysokou kriminalitou a bídou.

Charakteristiky chování:

- negativistické, nepřátelské a vzdorovité modely chování;
- časté a intenzivní záchvaty vzteku;
- hojné hádky s dospělými osobami, odmítání poslušnosti;
- úmyslné obtěžování druhých, nesnášenlivé a zlostné chování;
- nepřiměřeně agresivní chování již od raného dětství,
velký repertoár agresivního chování - promítá se do širokého spektra sociálních situací a přetrvává po delší dobu (Kauffman, 2001).

Výskyt poruchy řízeného chování

- 6 až 16 % chlapců, 2 až 9 % děvčat ve věku do osmnácti let;
- potíže s chováním většinou již v raném dětství;

Projevují se jako opoziční vzdorovité chování, které není charakteristické pro stejně staré děti s vývojem v normě.

Často v kombinaci s ADHD, depresí, úzkostí, delikvencí, užíváním drog a nepřiměřeným sexuální chováním.

Nesocializovaná X Socializovaná
porucha ovládání chování

■ NeSo znaky:

■ hyperaktivitu, impulzivitu (vznětlivost), podrážděnost, svéhlavost, vyžadování pozornosti, hádání, provokování, posmívání, špatné vztahy s vrstevníky, hluchost, zastrašování, napadání druhých, krutost, rvání, vychloubání, předvádění se, vulgární slovník, obviňování ostatních, drzost, neposlušnost.

■ ALKOHOL

■ So znaky:

■ méně nápadné antisociální jednání - negativismus, lhaní, ničení (destrukce), krádeže, zakládání ohně, příslušnost ke gangu, útěky z domova, záškoláctví, požívání alkoholu a ostatních drog.

■ DROGY

Prognóza

■ Porucha ovládání chování je jedna z nejčastějších forem rušivého chování a psychopatologie, která přivádí studenty do systému speciálního vzdělávání.

■ Závažné antisociální chování a značné problémy v každodenním fungování u mládeže s nesocializovanou agresivní poruchou ovládání chování nemá dobrou prognózu.

■ Tito jedinci mají sklon projevovat se v průběhu času relativně ustálenými vzorci agresivního chování, jejich problémy obvykle nemají tendenci vymizet a přetrvávají až do dospělosti

■ Opakované závažné antisociální chování u chlapců před patnáctým rokem zvyšuje pravděpodobnost externalizace psychopatologie (agresivita, delikvence, požívání alkoholu a drog) v dospělosti, u děvčat tyto opakované způsoby chování zvyšují pravděpodobnost výskytu externě i interně projevujících se poruch (deprese, fobie) v dospělosti.

Etiologie a prevence

teorie sociálního učení

tři významné regulační činitele

■ podmínky/vlivy prostředí - mohou udat příležitost k jistému druhu chování nebo jeho posílení či potrestání,

■ chování jako takové;

■ poznávací/emoční proměnné jedince.

(Bandura, 1973, 1986).

Zdali se jedinec chová agresivně či nikoliv závisí na vzájemném působení těchto tří činitelů a jeho minulosti.

Jak se agresivita učí a udržuje - 1

výzkumy zabývající se sociálním učením

- Děti se učí mnoho agresivních reakcí prostřednictvím pozorování vzorů a příkladů. Vzory mohou být členové rodiny, členové subkultury (přátelé, známí, vrstevníci a dospělí z okolí) nebo postavy vykreslené v masmédiích (reálné či smyšlené, lidské atd.).
- Děti s větší pravděpodobností napodobují agresivní modely chování u vzorů, jež mají vysoké společenské postavení, a pokud vidí, že za svoje agresivní chování neobdrží trest, ale naopak podporu (pozitivní důsledky jednání, odměna).
- Děti se mohou učit agresivním vzorcům chování, pokud je jim dána příležitost nácvičku agresivních reakcí. Děti buď nezažijí negativní důsledky svého chování nebo uspějí při získání odměny díky ublížení či zdolání jejich oběti.

Jak se agresivita učí a udržuje - 2

negativní zkušenosti (např. fyzické napadení, verbální výhrůžky, posmívání, urážky) nebo nezažívají pozitivní posilování vhodného jednání, či jeho frekvence klesá. Děti se mohou učit prostřednictvím pozorování nebo zkušeností, v nichž mohou získat prospěch pomocí agresivního chování.

Pravděpodobnost výskytu agresivity za těchto okolností je zvláště vysoká, jestliže jiné (vhodné) prostředky k získání odměny (pozitivního posílení) nejsou snadno dostupné, nebyly naučeny, a jestliže je agresivita schvalována veřejně.

■

Strategie posilování agresivity - tři typy

- *externí posilování* (hmotné odměny, odměna týkající se sociálního postavení, odstranění negativních důsledků, viditelné zranění či utrpení oběti),
- *zprostředkované posilování* (uspokojení či radost získaná prostřednictvím pozorování ostatních, kteří dosahují odměn pomocí agresivity)
- *sebe-posilování* (samochvála nebo nárůst sebeúcty následující po vykonání úspěšného agresivního činu).

Upevňování agresivity

- kognitivními procesy, které ospravedlňují agresivní a nepřátelské činy: porovnávání svých činů a chování s ještě horším jednáním ostatních, kladení odpovědnosti na druhé (např. dobře známý trik: „Já jsem si nezačal“) a dehumanizování obětí (např. pokořující pojmenování jako buran, chcípák, odpad, prase, slinta);
 - trestem - působí-li bolest, chybí-li pozitivní alternativy potrestané reakce, trest je odložen nebo je nedůsledný; protiútok vůči vykonavateli trestu je reálný a úspěšný;
 - model agresivního chování - dospělí, kteří fyzicky trestají děti, působí dětem nejen bolest, ale také jim poskytují vzor chování;
- Proces učení agresivnímu chování zahrnuje

Sociální prostředí poskytuje nevhodné situace, které obsahují: špatné sociální postavení, studijní neúspěchy, odmítání vrstevníky, rodiči a jinými dospělými.

- Mládež vnímá sociální prostředí jako hroživé a také oceňující agresivitu.

- Mladý člověk se chová hostilně k jedincům, kteří se pokouší agresivní chování výhružkami a tresty omezit.
- Jedinec má negativní sebepojetí a identifikuje se zejména s negativními pojmy.
- Pokud je mladý člověk agresivní, přemáhá ostatní pomocí převažující agresivity a vytrvalosti. Prostřednictvím této interakce posiluje vzorce agresivního chování a vnímá prostředí jako ohrožující a ovládané agresivním chováním.

Nezbytnost intervence

- „Žádná jiná porucha není v dětství a adolescenci tak rozšířená a nenarušuje v takové míře životy těch, jež jí trpí, stejně tak jako životy lidí v jejich okolí“ (Quay, 1986b).
- Antisociální chování, zvláště pokud je charakterizováno silnou agresivitou, je oprávněným a velkým strašákem všech učitelů, obzvláště pak speciálních pedagogů, kteří vyučují jedince s poruchami emocí a chování (Kauffman, 2001).
- Nalezení efektivní intervence pro poruchu ovládnutí chování je proto mezi odborníky a pedagogy prioritou (Eron a další, 1994; Walker a další, 1995; Walker, Forness a další, 1998).